

Derleme

SOSYAL BİR PROBLEM OLARAK İŞSİZLİK VE SONUÇLARI

Unemployment as a Social Problem and Its Results

Nurşen ADAK*

* Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, (iletişim için: nadak@akdeniz.edu.tr)

ÖZET

İşsizlik hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde karşılaşılan önemli problemlerden birisi olmaya devam etmektedir. Türkiye’de son 15 yılda yaşanan ekonomik krizlerle birlikte, işsizliğin boyutları da giderek artmış ve sonuçları bakımından işsizlik sadece ekonomik bir problem olmaktan çıkarak öncelikle sosyal bir problem haline gelmiştir. Bu gelişmeler sonucunda işsizlik ile ilgili çalışmalar, işsizliğin sebepleri kadar işsizliğin ekonomik ve sosyal hayatta neden olduğu problemleri de ele almaya başlamışlardır. Bu çalışmada, öncelikle sosyal bir problem olarak işsizlik ve işsiz kavramları irdelenecek, resmi kurumlardan elde edilen verilerin ışığında mevcut işsizlik oranları ortaya konulacaktır. Çalışma, daha önce yapılan araştırmalara dayalı olarak işsizliğin toplum üzerindeki etkilerinin ele alınacağı bölümle devam edecek ve değerlendirme kısmıyla sona erecektir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal problem, işsizlik

ABSTRACT

Unemployment, with which developed and developing countries have to fight, is still one of the major problems in Turkey. Together with the economic crisis which Turkey has gone through for the last two decades, the dimensions of unemployment have increased. In this process, unemployment has become not only an economic but also a social problem. As a result of these developments, studies about unemployment have started to deal with the economic and social results of unemployment as well as its reasons. In this study, the concepts of unemployment and unemployed will be investigated initially as a social problem and current unemployment rates will be displayed by means of the data obtained from official institutions. The study will also explore the impact of unemployment on the individual and the population by referring to the preceding studies and the conclusion will contain an evaluation of the topic.

Key Words: Social problem, unemployment

GİRİŞ

Günümüz toplumlarında sadece ekonomik bir olgu olarak değil aynı zamanda sosyal bir olgu olarak değerlendirilen işsizlik önemli sosyal problemlerinden birisidir. Son yıllarda yaşanan ekonomik krizler ve toplumsal etkileri iktisatçıların yanı sıra sosyoloji, psikoloji gibi diğer sosyal bilimcilerin de konuya ilgilerini artırmıştır. Çalışmak sadece gelir elde etmek değil, kişinin özgüvenin artırarak kendini gerçekleştirmesini, içinde bulunduğu grupla daha sıkı ilişkiler geliştirerek toplumsal aidiyet hissetmesini sağlayan bir yaşam biçimidir. Tersine işsizlik, bireyin yaşam standardını düşüren, yoksulluk çekmesine neden olan bu nedenle de kendine ve topluma kızgınlık ve öfke duymasına, kendini yalnız ve toplumdan dışlanmış olarak görmesine,

diğer insanlarla ilişkilerinin bozulmasına neden olan bir durumdur.

Çok nedenli olarak ortaya çıkan işsizlik ekonomik sonuçlarının yanında sosyal ve psikolojik sonuçlara sahiptir. Bu çalışmanın amacı işsizliğin sosyal bir problem olduğundan hareketle işsizlik ve işsizliğin yarattığı problemleri tartışmaktır. Çalışmada öncelikle sosyolojik olarak sosyal problem kavramı tartışıldıktan sonra işsizliğin neden sosyal bir problem olduğu sorusuna cevap aranmakta ve işsizlikteki mevcut durum değerlendirilmektedir. Makalede işsizlik diğer sosyal problemlerin kaynağı olabilecek bir problem olarak ele alınmaktadır. Bu nedenle çalışmanın ikinci kısmında işsizlik sonucu ortaya çıkan yoksulluk, aile içi problemler, suç, intihar gibi sosyal problemlerin işsizlikle bağlantısı kurulmaktadır. Makale sonuç bölümüyle tamamlanmaktadır.

İşsizlik: Sosyal Bir Problem

İlk bakışta bireysel bir problem olarak algılanan işsizlik, aynı zamanda sosyal bir problemdir. Bu nedenle işsizlik ve yarattığı sosyal problemlere geçmeden önce sosyal problem ve işsizlik kavramları üzerinde durulacaktır.

Pek çok kavram gibi sosyal problem kavramını da tanımlamak oldukça güçtür. Kavramın tanımlamasına öncelikle bireysel ve sosyal problem ayırımını ortaya koyarak başlamak faydalı olacaktır. Mills, (Wallace ve Wolf, 2004: 125) sosyolojik imgelem kavramıyla, bireylerin ilk bakışta özel olarak algılanan problemleri ile tarihsel perspektifte şekillenmiş sosyal ve kültürel yapılar arasında bağlantılar olduğunu savunur. Bireysel yaşamlar, aslında tarihi değişik yapılarla sahip sosyal hayatın bir yansımasıdır.

Giddens (2000: 4-5), bireylerin kendi deneyimlerini, ancak kendi tarihsel dönemleri içerisinde değerlendirebildiklerinde tam olarak anlayabileceklerini ifade etmektedir. Böylece sosyolojik imgelem, problemleri “tarihi ve biyografiyi ve toplum içinde bu ikisi arasındaki ilişkiyi kavramayı” sağlayacaktır. Bireysel problemler; bireyin içinde yaşadığı çevresiyle ve başka insanlarla olan ilişkilerinde yaşadığı sıkıntılardır. Sosyal problemler ise; bir bütün olarak tarihsel, toplumsal ve tarihsel hayatın daha büyük yapılarını oluşturmak üzere iç içe girmiş birbirini etkileyen çeşitli çevreler ile ilgili meselelerdir. Giddens’in yorumuyla sosyolojik imgelem, “kendimizi gündelik yaşantılarımızın bildik sıradanlığından, yeni bir bakış ile uzaklaştırarak düşünmeyi gerektirir. Bizim, yalnızca bireyi ilgilendirir görünen pek çok olayın gerçekte daha geniş problemleri yansıttığını görebilmemizi sağlar”.

Günlük yaşamda insanlar pek çok problemle karşılaşır ancak bunların hepsini sosyolojik açıdan sosyal problem olarak tanımlamak doğru değildir. Poplin (1978: 4) sosyal problemi, **topluma** veya toplumu oluşturan grup ve kurumlara **tehdit** içeren bir **davranış modeli** olarak tanımlar. Bir problemin sosyal problem olabilmesi için insanların müdahil olduğu bir davranış modelini içermesi gerekir.

Manis (1976: 25) sosyal problemi **zarar** bağlamında tanımlamıştır. O’na göre sosyal problem, bilimsel araştırma tarafından ispatlanmış, insan iyiliği için zararlı olan değerler ve sosyal koşullardır. Bu perspektiften sosyal problem, bu koşullar hakkındaki sosyal ilgi ve halk farkındalığından bağımsız olarak var olur. Bunun anlamı halk ya da politikacılar bu koşulları problem olarak

görmeseler bile sosyal bilimciler, sosyal problemleri ölçme ve belirleme gücüne sahiptir. Ancak bu tanımlama-daki “zarar” kavramı çok açık değildir. Çünkü bazı insanların zararlı ve sosyal problem olarak gördüğü koşullar toplumdaki diğerleri için yararlı olabilir

Spector ve Kitsuse'nin (1977: 75) yapısalçı tanımlamasına göre, sosyal problem, belli varsayılan durumlarla ilgili olarak istek ve şikâyetlerini bildiren birey veya grupların aktiviteleri olarak tanımlanır.

En yaygın kabul edilen tanımlardan birisi de Fuller ve Myers'in (1941: 320) tanımlamalarıdır: Belli bir koşulun, çok sayıda kişi tarafından paylaşılan normlardan bir sapma olarak tanımlanmasıdır. Kelleher (2004: 10) toplumda etkili olan bir grubun, sosyal bir koşulu değerlerine tehdit olarak tanımladığında; çok sayıda kişi bu koşuldan etkilendiğinde ve söz konusu koşul kolektif eylem tarafından düzeltilebileceği zaman sosyal problemin var olduğunu belirtir.

Loseke (1999: 5-7), sosyal problemleri tanımlamak için özet olarak dört temel faktörün etkili olduğunu belirtir.

1. *Sosyal problemler bazı şeylerin **yanlış** olduğunu göstermek için kullanılır.* Sosyal problemler olumsuz sosyal koşulları içeren oldukça kötü problem alanlarının adıdır. Örneğin iyi sağlık koşulları, refah, eşitlik, mutlu aileler popüler anlayışta sosyal problem değildir. Sosyal problem terimi **sorun** (bela) belirtmek için kullanılır.
2. *Bir koşula sosyal problem statüsü verilmiş olması için o koşulun yaygın olması yani birkaç kişiden daha fazla kişiyi etkilemesi, incitmesi gerekir.*

Örneğin bir kişinin toplumda işsiz kalması sosyal bir problem değildir. Bir toplumda çok sayıda işsiz varsa ancak o zaman işsizlik bir sosyal problem haline gelir. Bazı koşulların sosyal problem olması için **anlamli sayıda insanı** etkilemesi gerekir.

3. *Sosyal problemlerin tanımlaması bir miktar **iyimserlik** içerir.* Sosyal problemler olarak adlandırılan koşullar değiştirilmesi mümkün düşünülen özelliklere sahiptir. Bu problemler insanların neden olduğu kabul edilen problemlerdir bu nedenle insanlar tarafından değiştirilebilirler. Ölüm ele alınacak olursa, kesinlikle zor ama değiştirilemez bir durumdur. Bu nedenle ölüm sosyal bir problem değildir. Deprem, fırtına gibi doğal afetler acaba sosyal problem midir? Bunlar insanlar tarafından engellenemeyeceklerine göre sosyal problem değildir. Ancak bu afetler sonucu ortaya çıkabilecek, açlık, yoksulluk, salgın hastalıklar birer sosyal problemdir. Sosyal problemler terimi, güç durumların **insanlar tarafından belirlenmiş** olduğuna inanıldığına kullanılır.
4. *Sosyal problem **değiştirilebileceği**ne inanılan koşulların adıdır.* Bu oldukça mantıklıdır. Eğer bir durum problem ise ve sık olarak ortaya çıkıyorsa yani yaygın ve değiştirilebilecek bir durumsa o zaman **değiştirilmelidir.** Bir şeyin sosyal problem olduğunu söylemek onunla ilgili bir şey yapılması gerektiği konusunda duruş almaktır.

Yapılan tanımlardan hareketle sosyal problemi topluma veya onun kurumlarına tehdit ve zarar vereceği düşünülün, objektif bir durum ve subjektif bir

tanımlamaya sahip bir davranış modeli olarak tanımlamak mümkündür.

Makalenin konusunu oluşturan işsizlik ele alındığında, acaba işsizlik sosyal bir problem midir? İşsiz bir kişi bireysel sıkıntılara ve zorluklara sahiptir. Bu kişinin işsizlik probleminin çözümü son durumunu incelemeyi, hünerlerini gözden geçirmeyi, iş fırsatlarını değerlendirmeyi ve iş başvurularında bulunmayı içerir. Yeni bir iş bulduğunda problem ortadan kalkar. Ancak yüksek işsizlik oranlarına sahip devletler ne yapar? Böyle bir durum sadece bir kişiyi ilgilendirmez, binlerce, milyonlarca kişiyi ilgilendirir. Böylece bireysel problemler sosyal problemlere dönüşür. İşsizlik bireysel değil sosyal bir problemdir çünkü ekonomik güven duygumuzu tehdit eder. Herkesin çok çalışarak başarılı olacağı inancına meydan okur. İşsizlik bir işe sahip olmayanlara karşı toplumun yükümlülükleri hakkındaki soruları artırır (Leon-Guerrero, 2005: 2).

Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan pek çok ülke için önemli sosyal problemlerden birisi olan işsizliğin herkes tarafından kabul edilen ortak bir tanımını yapmak güçtür. Ancak, işsizlik genel olarak açık ve gizli işsizlik olarak sınıflandırılmaktadır. Açık işsizlik, çalışma isteği ve gücü olduğu halde iş bulamayanların mevcut olmasıdır (Zaim, 1986: 157). Gizli işsizlikte ise iş arama durumu söz konusu olmamasına rağmen işsizlik söz konusudur. İşçilerin bir kısmı işe gelmediği halde üretilen mal miktarında bir değişiklik olmamaktadır. Başka bir deyişle marjinal verimliliği sıfır olan çalışanlar bulunmaktadır (Parasız, 2000: 210-211).

Talas (1997:129) işsizliği kişi ve toplum bakımından olmak üzere iki şekilde

tanımlamaktadır. “Kişi bakımından işsizlik; çalışma yeteneğinde, isteğinde ve çalışmaya hazır bir durumda olup da gelir sağlayan bir işe sahip olamamaktır. Toplum bakımından işsizlik ise; üretici kaynakların başta işgücü olmak üzere bir bölümünün kullanılmaması, boşa harcanmasıdır”.

İşsizlik kavramıyla yakından ilgili olan işsiz kavramı tanımlanacak olursa işsiz, Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından “Çalışmaya hazır olan ve herhangi bir işi olmayan ve işe başlama-ya hazır olan kişi” olarak tanımlanmaktadır. Bir kişinin işsiz olarak nitelenebilmesi için “Çalışma irade ve iktidarına sahip olup cari ve geçer bir ücret üzerinden ve ayrıca kanun yahut örf ve adetle tayin edilmiş saatler zarfında bir iş aradığı halde bulamayan” ve “maruz kaldığı aylıklık durumunun kendi arzu ve isteği dışında meydana gelmiş” olması gerekir (Serter, 1993:6).

İşsizlikte Mevcut Durum

Günümüz toplumlarını tehdit eden işsizlik probleminin boyutunu mevcut veriler tüm açıklığıyla ortaya koymaktadır. Dünya yeni bir finansal dönemin içine girmiş bulunmaktadır. Yaşanılan 2008 küresel ekonomik krizi, gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ayrımı yapmaksızın pek çok ülkeyi derinden etkilemiştir. Finans krizi sırasıyla kredi, likidite ve güven krizine dönüşmüş olup, yaşanılan krizin 1929 Büyük Buhran’dan sonra yaşanan en büyük ekonomik kriz olduğu pek çok iktisatçı tarafından dile getirilmektedir. Kriz öncesi ve kriz sonrası işsizlik oranlarını gösteren Tablo 1 incelendiğinde krizin işsizlik üzerindeki etkileri açıkça görülmektedir. İstihdamı koruyucu yasal düzenlemelerin varlığı ya da yokluğu ülkeler arası işsizlik

Tablo 1: Seçilmiş Bazı Ülkelerde İşsizlik Oranı

Ülkeler	İşsizlik Oranı 2007 (Toplam)	İşsizlik Oranı Ocak 2010 (Toplam)
Türkiye	8.9	13.1 (Eylül 2009)
İtalya	6.2	8.6
İngiltere	5.3	7.8 (Kasım 2009)
Amerika	4.6	9.7
Kanada	6.0	8.3
Belçika	7.5	8.0
İspanya	8.3	18.8
Meksika	3.7	5.6
İsveç	6.1	9.1
Fransa	8.3	10.1
Norveç	8.3	9.7 (Eylül 2009)
Avrupa Birliği	7.1	9.5
OECD	7.3	9.7

Kaynak: <http://stats.oecd.org/Index.aspx?7.3.2010>

artış oranlarına yansımakta bazı ülkelerde işsizlik oranı hızla artarken bazıları daha yavaş artmıştır.

Yaşanan kriz sadece ekonomik bir kriz değil sosyal hayatı da derinden etkileyen, yoksulluk, artan suç oranları, intihar ve dışlanmalara neden olabilen önemli bir sosyal problemdir. ILO tarafından Ocak 2009'da yayınlanan yıllık Küresel İstihdam Eğilimleri Raporu'nda, yaşanan küresel ekonomik krizin işsizlerin, çalışan yoksulların ve yarını belirsiz işlerde çalışanların sayısında çarpıcı artışlara yol açmasının beklendiği belirtilmektedir. Rapora göre, işgücü piyasasındaki yeni gelişmelere ve durumu düzeltmeye yönelik çabaların zamanı ve etkisine bağlı olmak üzere, küresel işsiz sayısı 2007 yılına göre 2009 yılında 18–30 milyon kadar artabilecek, durumun daha da kötüye gitmesi durumunda ise bu sayı 50 milyona kadar çıkabilecektir (Newsletter, 2009:1).

Türkiye'de işsizliğin, çok temel olarak, ülkenin yapısal durumu, gençlerin iş bulamaması ve işsizlerin eğitim durumu ile ilişkili olduğu ifade edilmektedir. TÜİK tarafından düzenli olarak gerçekleştirilen Hane Halkı İşgücü Araştırması verileri Türkiye'de artan işsizlik oranını tüm açıklığıyla ortaya koymaktadır. Nisan 2009 Döneminde (Mart Nisan Mayıs 2009) Türkiye genelinde işsiz sayısı geçen yılın aynı dönemine göre 1 milyon 285 bin kişi artarak 3 milyon 618 bin kişiye yükselmiştir. İşsizlik oranı ise 5 puanlık artış ile %14,9 seviyesinde gerçekleşmiştir. Kentsel yerlerde işsizlik oranı 5,7 puanlık artışla %17,5, kırsal yerlerde ise 3,4 puanlık artışla %9,5 olmuştur. (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=408725.7.09>)

Türkiye'de tarım dışı işsizlik oranı geçen yılın aynı dönemine göre 5,9 puanlık artışla %18,2 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Bu oran erkeklerde geçen yılın aynı dönemine göre 5,8 puanlık artışla %17,1, kadınlarda ise 5,4 puanlık artışla %21,6 olmuştur (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=4087> 25.7.09). Veriler kır-kent, tarım-tarım dışı, kadın-erkek, tüm değişkenlere göre işsizlik oranının arttığını göstermektedir.

TÜİK verileri ve diğer makro ekonomik verilerin de teyit ettiği üzere Türkiye'de küresel krizin etkileri Eylül ayından itibaren daha şiddetli olarak hissedilmeye başlanmıştır. Ünal ve Kaya'ya (2009: 19) göre ülkemizde yüksek oranda var olan kayıt dışı istihdam nedeniyle krizin iş gücü piyasasında ne ölçüde tahribat yapmış olduğu mevcut ekonomik veriler ile şu anda tam olarak tespit edilememesine rağmen, ihracata dayalı olarak üretim yapan tekstil, beyaz eşya gibi sektörlerde işten çıkarmalar gözlemlenmiş, ayrıca ülkemizin çeşitli illerinde bulunan bazı sanayi tesisleri üretime ara verip bazıları ise kapanmak zorunda kalmıştır. Hızlı bir artış sürecinde olan işsizliğin hangi boyutlara ulaşacağı şu anda tam olarak tahmin edilememesine rağmen, önümüzdeki yıllarda Türkiye'nin karşılaşacağı en önemli problemlerden bir tanesi olacağı tahmin edilebilmektedir.

Sosyal Sonuçlarıyla İşsizlik

İşsizlik ekonomik anlamda sadece bir gelir kaybı değildir. İşsizliğin neden olduğu gelir kaybı, bireyin toplumsal yaşam biçimini etkileyecek önemli sonuçlarından sadece birisidir. İşsizliğin neden olduğu asıl problem bireyleri toplumsal işbölümü içinde olması gereken konumdan ve toplum ile kuracağı güçlü dayanışmadan yoksun bırakmasıdır. Dolayısıyla sosyolojik açıdan işsizlik her şeyden önce, birey toplum bütünleşmesinde önemli bir bağın, yani "iş" bağının kopması anlamını gelir (Erdoğan, 1991: 22).

Artan işsizlik hem bireysel hem de sosyal düzeyde önemli sonuçlara sahiptir. İşsizlikle birlikte gelirin yitirilmesi psikolojik yıkım sürecini başlatmakta ve zaman içerisinde yoksullaşmayla beraber fiziksel ve ruhsal sağlık bozulmakta ve özgüven yitilmektedir. İşe tekrar yerleşme geciktiğinde kayıplar niteliksel ve niceliksel olarak artmaya başlamaktadır. Güven, ümit, cesaret gibi özsel değerler yanında yetenek, bilgi ve beceri gibi işsel değerlerin de kaybı gündeme gelmekte ve problemler ağırlaşmaktadır. Bu da yeni bir işe girme başarısı ve isteği üzerinde olumsuz etki yaptığı gibi, tekrar çalışmaya başlama durumunda da benzer bir etkinin uzun bir süre daha devam etmesine yol açmaktadır (Yılmaz vd 2004: 170).

İşsizlikten en çok etkilenenlerin alt sosyoekonomik düzeyde bulunanlar oldukları görülmüştür. Çünkü bu bireyler yeterli eğitim ve donanımına sahip olmadıkları için iş bulma konusunda daha az şansa sahiplerdir ve çoğunlukla daha önceleri gelir düzeyi az olan informal işlerde çalıştıkları için işsiz kaldıklarında kullanacakları maddi birikimleri ve geçimlerini sağlayacak sosyal güvenceleri bulunmamaktadır. Çalışmanın bu bölümünde işsizlik sonucu ortaya çıkan problemler gözden geçirilecektir.

Aileye İlişkin Sosyal Problemler

İşsizliğin en fazla etkilediği kurumlardan birisi ailedir. Özellikle ailenin gelirinin tek kişi tarafından sağlandığı durumlarda işsizlik aile içi ilişkilerin zedelenmesinden aile bağlarının kopmasına kadar pek çok probleme neden olabilmektedir. İşsizlikle birlikte birey ailesinden ve çevresinden aldığı sosyal ve psikolojik desteği kaybetmektedir. Kendisini yalnız ve dışlanmış hissedebilmektedir. Bu dışlanmışlık

duygusu bireyin diğerlerine kin ve öfke duymasına kadar gidebilmektedir. Yüksel (2003: 35) tarafından Ankara'da gerçekleştirilen çalışmada işsizlerin önemli bir çoğunluğu; işsizlik sürecinde ailesinin ve çevresinin tutumlarının olumsuzlaştığını, toplum baskısını duyumsadığını, aile huzurunun bozulduğunu belirtmiştir. Aile ve çevrenin tutumlarındaki olumsuzlaşma, aile ortamındaki huzurun bozulması, toplum baskısını duyumsamanın erkek işsizlerde daha fazla olduğu saptanmıştır. Toplumda cinsiyete dayalı rol dağılımına bağlı olarak erkeklerin öncelikli görevi ailenin ekmeğini kazanarak aile fertlerine bakmak olarak düşünülmektedir. İşsiz kaldığında bu sorumluluğunu yerine getiremeyen erkek kendini kötü hissetmekte, diğer aile fertlerinden beklediği desteği bulamamaktadır. Bu durum aile içi ilişkileri zedeleyerek çeşitli aile içi problemlere neden olabilmektedir. Benzer bulgulara Yılmaz vd (2004: 172) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da ulaşılmıştır.

Erdoğan (1991:115) kent işsizliği ve anomi konusunda yaptığı araştırmasında işsizlerde boşanma oranının yüksek olduğunu ve işsizlerin önemli bir bölümünün ortalama evlenme yaşının üstünde olmalarına karşın, halen bekar olduklarını saptamıştır. Genç erkekler arasındaki işsizliğin yaygınlığı, evlenebilecek çağıdaki bu insanların evlenmelerini geciktirmektedir. İşsizlik, işsizleri evlenme ve ev kurma olanaklarından yoksun ederek, "aile" kurumunun oluşturulmasına da bir ölçüde engel olabilmektedir.

Hansen (2005:146) tarafından Norveç'te gerçekleştirilen bir araştırmada işsizliğin evliliğin çözülme riskini artırdığı saptanmıştır. Araştırma ayrıca evli kadın ve erkeklerin işsizlikten farklı şekillerde etkilendiğini ortaya koymuştur. Ailede

kocaların işsizliği ekonomik problemlerle ilişkili görünürken, kadınların işsizliği farklı anlamlara sahip bulunmuştur.

Türkiye'yi işsizlik konusunda diğer ülkelerden ayıran başlıca özellik kendine has aile yapısıdır. İşsizlik sigortasının ancak yakın geçmişte faaliyete geçmesi ve kapsamının sınırlı olması, aile kurumunu işsiz insanların başlıca güvencesi haline getirmiştir. Ayrıca büyük şehirlerdeki kayıt dışı istihdam da, işsizler için geçici bir rahatlama yaratmaktadır.

Aile, işsiz kalan birey için en önemli sığınaklardan birisidir. İş piyasasının dışında kalan kişi yaşadığı durumunun üstesinden gelebilmek için en başta ailesinin sosyal destek ve yardımına ihtiyaç duyar. Ancak, aile kurumunun işsiz bireyler üzerindeki olumlu etkisi, özellikle aile reislerinin uzun dönemli işsizliği durumunda, yıkıcı bir hale gelebilir. Bu da sosyal açıdan istenmeyen bir durumdur. Özellikle genç işsizler açısından aile, bir sığınak konumunu almıştır. İşsizliğin yanı sıra sosyal yapıdaki değişimlerden de etkilenerek erozyona uğrayan aile kurumu, gerekli tedbirlerin alınmaması durumunda bu yararlı özelliğini kaybedecektir.

Yoksulluk

İşsizliğin yarattığı diğer önemli bir problem de yoksulluktur. Her büyük ekonomik kriz beraberinde işsizlik oranının artmasını, işgücüne katılım oranının azalmasını ve yoksullaşmayı getirmiştir. Emek piyasalarında, azalan işgücüne katılım oranı ve artan işsizlik olarak adlandırılacak iki temel eğilim görülmekte ve bu iki eğilim yoksulluk probleminin derinleşmesinde önemli rol oynamaktadırlar. Bu bağlamda, yoksulluk ve işsizlik birbirini besler gözükmemektedir. Ayrıca, genç ve eğitilmiş işsiz nüfusun varlığı da bu süreci hızlandırmaktadır (Erdil, 2007: 172).

2006 yılında toplam nüfus içerisinde iş arayan fertlerin yoksulluk oranı %20.05 iken, bu oran 2007 yılında %26.50'ye yükselmiştir. 2006 yılında, kırsal alanda yaşayan işsizlerin toplam nüfus içerisindeki payları kentsel alanda yaşayan işsizlere nazaran daha az olmasına rağmen daha fazla yoksulluk içinde yaşamaktadırlar. Kentsel alandaki işsizlerin toplam nüfus içerisindeki oranı %2.60'dır ve fert yoksulluk oranı %15.60 olmaktadır. Kırsal alanda ise toplam nüfus içerisindeki işsizlerin oranı %1.77'dir ve fert yoksulluk oranı %30.96'ya yükselmektedir (http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=2080&tb_id=6, (19.01.2009)).

Gallie ve arkadaşları (2003:28) tarafından, Avrupa Topluluğu Hanehalkı Panel Araştırması (European Community Household Panel Survey) verilerine dayanarak, Avrupa Birliği üyesi devletlerinin çoğunu kapsayan boylamsal bir araştırmada işsizliğin yoksulluk riskini artırdığı ve yoksulluğun da insanların işe geri dönmelerini güçleştirerek tam bir kısır döngüye neden olduğu ortaya konmuştur. Çalışmada bu sürecin baştanbaşa Avrupa Birliği'nin farklı ülkelerinde benzer şekilde işlediği saptanmıştır.

İşsizlik kötü sağlık koşullarının başlıca sebeplerinden biri haline gelen yoksulluğu yaratır. Yoksul insanlar en ucuz yiyecekleri almak zorundadırlar. Ucuz yiyeceklere ulaşmak ise her zaman kolay olmaz. Bu güçlük, zaten kötü olan beslenmeyi olumsuz yönde etkileyerek sağlık koşullarını daha olumsuz bir duruma sokabilir. Görüldüğü üzere işsizlikle gelen yoksulluk ve çaresizlik sağlık ve beslenme başta olmak üzere pek çok sosyal probleme kaynaklık eder.

Suç

Uzun süreli işsizlik, bireyi olumsuz etkileyerek öz güveninin sarsılmasının yanı sıra bireyi suç davranışına sürükleyebilen önemli sosyal olgulardan birisidir. İşsiz birey, yaşadığı gelir kaybına, bireysel özelliklerine ve çevresel etkilere bağlı olarak, suç davranışına yönelebilmektedir (Durusoy vd., 2008: 181).

İşsizliğin suç oluşumunda etkili bir faktör olduğunu iki ayrı şekilde ele alan Kızmaz (2003: 282), ilk olarak işsizliğin bireyin sosyal değer ve normlara olan bağlılığına karşı çözücü bir etkisi olduğunu belirterek, bireylerin sosyal norm ve değerlere olan bağlılığını azaltıcı ve sapkın davranışları sergilemelerinde etkili olabileceğine dikkat çekmektedir. İkinci olarak ise; işsizliğin dışlanmışlık duygusunu da beraberinde getirebileceği ve bireyde bir işe yaramama gibi suçluluk duygusuna neden olarak bireyde belli bir seviyede psikolojik problemlerin oluşmasına katkı sağlayabileceği vurgulanmaktadır.

Türkiye'de son yıllarda artan işsizlik oranlarıyla beraber ekonomik nitelikli suç türlerinde (mala karşı işlenen suçlar) hatırı sayılır derecede artışlar gözlenmektedir. Bireylerin özellikle mala karşı suç türlerini işlemelerinde ekonomik faktörler önem taşımaktadır. Son on beş yılda yaşanan üç ekonomik kriz beraberinde işsizlik oranlarının artmasını, iş gücüne katılım oranlarının azalmasını ve bireylerin yoksullaşmasını getirmiştir. Mala karşı suç işleyen ve cezaevine giren hükümlülerin toplam hükümlüler içerisindeki payının 1995'de %15,2 iken 2005'de %36,2'ye ulaşması yaşanan ekonomik krizler ve önemli bir ekonomik belirleyici olan işsizlik oranlarının artmasında oldukça etkilidir (Durusoy vd., 2008: 181).

İngiltere ve Galler'de erkek işsizliği ve suç ilişkisini saptamaya yönelik bir

araştırmada, genç ve yetişkin işsizliği ile hırsızlık, dolandırıcılık, kalpazanlık ve toplam suç oranları arasında istatistikî açıdan anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu ortaya konmuştur (Carmichael ve Ward, 2001:115).

Amerika'da devlet verilerinin kullanıldığı, işsizliğin suç üzerindeki etkilerini inceleyen başka bir araştırmada da işsizlik ve suç arasında istatistikî olarak anlamlı pozitif bir ilişki saptanmıştır. İşsizlik oranının azaldığı 1990'larda mala karşı işlenen suçlarda da bir düşüş gözlenmiştir (Raphael ve Winter-Ebmer, 2001:280).

İntiharlar

İşsizlik, bireyin geleceğe ilişkin beklentilerini ve umutlarını yok etmekte, yaşam tarzını değiştirmekte daha doğrusu yaşam kalitesini düşürmekte buna bağlı olarak tüketim alışkanlıkları sınırlanmakta ve bu tür ekonomik ve sosyal kısıtlamalar işsiz bireyin sosyal yaşamdan kendisini koparmasına ve sosyal dışlanmaya neden olmaktadır (Andres, 2005: 440). İntihar ve işsizlik ilişkisini inceleyen çalışmalar, işsiz bireyin intihar eğiliminin artacağı yönündedir. Çünkü ekonomik problemler ve toplumla bütünleşememe intiharlar üzerinde etkili olmaktadır. Durkheim toplumların kriz dönemlerinde intiharların arttığını belirtmiştir. Bu konudaki araştırmalar, çalışma hayatı ile ilgili risklere özel bir ilgi göstermektedir.

2007 yılı TÜİK verilerine göre Türkiye'de intihar olayları nedenleri itibariyle incelendiğinde, hastalık nedeniyle intiharlar %22.74 ile ilk sırayı almakta, bunu %21.22 oranıyla aile geçimsizliği takip etmekte, geçim zorluğu nedeniyle intiharlar ise %2.34 olarak istatistiklere yansırken ticari başarısızlık nedeniyle intiharlar %0,20 olarak saptanmıştır. Ancak

ekonomik krizin yaşandığı 2001 yılı intihar istatistikleri değerlendirildiğinde, hastalık nedeniyle intiharlar %28.75, aile geçimsizliği nedeniyle intiharlar %24.93, geçim zorluğu nedeniyle intiharlar %20.32 ve ticari başarısızlık nedeniyle intiharlar ise %5,73 olarak bulunmuştur (www.tuik.gov.tr 20.08.2009). Ekonomik kaynaklı nedenler bir arada değerlendirildiğinde (geçim zorluğu ve ticari başarısızlık), intihar nedenleri arasında ekonomik nedenlerin oranı ekonomik krizin yaşandığı 2001'de %26,05 iken 2007'de %2,54'tür. Topbaş (2005:170) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da işsizlik ve intihar arasında nedensellik ilişkisi saptanmıştır. Araştırmaya göre erkek intihar oranından işsizliğe, işsizlikten ekonomik intihar oranına ve yine işsizlikten geçim zorluğu nedeniyle intihar oranına doğru nedensellik ilişkileri tespit edilmiştir.

Amerika, İsveç, Yeni Zelanda gibi farklı ülkelerde işsizlik ve intihar arasındaki nedensellik ilişkisini araştıran pek çok çalışmada benzer sonuçlar elde edilmiştir. Amerika'da Ulusal Boylamsal Ölümlülük Araştırması verileri kullanılarak gerçekleştirilen çalışmada işsizlik ve intihar arasında güçlü bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. İşsizliği takip eden ilk üç yıl en riskli yıllar olarak bulunurken dördüncü yıldan sonra işsizliğin intihar üzerinde etkisinin kalmadığı anlaşılmıştır (Kposowa, 2001:135). Yeni Zelanda'da, 2.04 milyon kişinin katıldığı bir araştırmada da Amerika'dakine benzer şekilde işsizlerde intihar oranının, çalışanlara kıyasla iki kat daha fazla olduğu görülmüştür (Blakely ve Diğ. 2003:594). İsveç'te basit tesadüfî örneklem tekniğiyle, 20-64 yaş arası bireyler üzerinde gerçekleştirilen çalışmada işsizliğin intihar riskini artıran önemli bir sosyal değişken olduğu sonucuna varılmıştır (Johansson ve Sundquist, 1997:44).

SONUÇ

İşsizlik salt sosyal bir problem değil, ailenin çözülmesi, yoksulluk, suç, intihar gibi diğer sosyal problemlerin de kaynağı olabilecek bir problemdir. Küresel krizin tüm etkilerinin hissedildiği dünyamızda iş ve sosyal hayatın önemli bir problemi olan işsizliğin neden ve sonuçlarıyla sadece ekonomik bir olgu olarak değil, sosyal-psikolojik bir problem olarak ele alınması oldukça önemlidir. İşsizliğin sosyal ve psikolojik sonuçlarının dikkate alınmaması yoksulluk, suç, intihar gibi pek çok problemin derinleşmesine neden olmaktadır. İşsizlik gibi bir durumun yaratabileceği sosyal çözülme ve bozulmanın öneminin kavranması ve işsizlerin yaşadığı problemlerin daha fazla kronik hale gelmeden çözüm yollarının bulunması gerekmektedir.

Türkiye’de işsizliğin önlenmesinde ekonomik büyümenin istihdam yaratabilecek biçimde gerçekleştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Türkiye’de 1990 sonrası ortaya çıkan ekonomik yapının ve bu yapıda meydana gelen büyümenin işsizliğe çözüm üretemeyeceği görüşü oldukça yaygındır. Büyümenin istihdam artışına yol açabilmesi için hem bu yapıda ciddi değişikliklere gitme ve hem de daha çok istihdam yaratma kapasitesine sahip sektörlerin büyük ölçüde büyümenin gerçekleştirildiği sektörler haline gelmesi gerekmektedir (Özdemir ve Diğ. 2006:115–116).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 49. maddesinde **“Çalışma herkesin hakkı ve ödevidir”** demektedir ve “Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak

ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır.” şeklinde devam etmektedir. Öyleyse çalışma bireylerin sosyal haklarından birisi iken işsizleri korumak ve işsizliği önlemek devletin görevleri arasındadır. İşsiz kalan bireylerin korunması ve insan onuruna yakışır bir biçimde hayatlarını devam ettirebilmeleri için işsizlik sigortaları düşünülmüştür. Ancak yüksek işsizlik oranlarına bağlı olarak artan işsizlik sigortası maliyetleri pek çok ülke için probleme dönüşmüş, Gökbnar ve arkadaşlarının (2008: 171-172) da belirttiği üzere 21. yüzyılda yeni tür bir “Refah Devleti” anlayışının geliştirilmesi gerektiği gündeme gelmiştir. Refah politikalarının yapılabirliği, devletlerin gelir akışı ve refah harcamaları arasındaki ilişkiye bağlıdır. Dolayısıyla, küreselleşme sürecinin giderek hızlandığı günümüzün “Refah Devleti” belki eskisi kadar cömert olmayacak, fakat “küreselleşme mağdurları” 20.yüzyılın son çeyreği kadar sahipsiz de kalmayacaklardır. Toplumu oluşturan bireyler arasındaki dayanışma dokusunun korunması/geliştirilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde sosyal dayanışma duygusunun çözülmesi, sosyal refah hizmetlerinin finansmanında yüksek vergileri/ diğer katkıları ödemek zorunda olan mükelleflerin isteksizliğine neden olabilecek ve bu durum, refah devletinin içinden daha da çıkılmaz bir krize girmesine yol açabilecektir. Sonuç olarak, Türkiye’de işsizlik ve yoksulluğa yönelik önlemler ve yardımları içeren sosyal güvenlik sistemi ve bu sistemin içerisindeki sosyal sigortalar, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetlerin aracılığıyla yapılan yardım ve hizmetlerin daha rasyonel ve etkin bir şekilde işleminin sağlanması gerekmektedir.

Türkiye’de hızlı kentleşme ve göç olgusu, ekonomik krizler sonucu gelir dağılımındaki eşitsizlikler, artan suç oranları ve işsizlik, gibi nedenlerle sosyal hizmet ve yardımlara duyulan gereksinim her geçen gün biraz daha artmaktadır. Sosyal devlet anlayışının gereği olarak vatandaşların çalışma hakkı çerçevesinde çalışacak güç ve yeterlilikte olanlara iş piyasasında yer açılması, istihdamı artırıcı politikalar uygulanmalıdır. İşsizlik probleminin çözümünde kısa süreli ve geçici önlemler yerine, kalıcı ve uzun süreli çözümlerin sunulması, özellikle de iş piyasasından ve toplumdan dışlanmış kesimlere yönelik çabaların artırılması ve yeni iş imkânlarının geliştirilmesi doğrultusunda çalışmaların yapılması önem taşımaktadır.

Küreselleşen dünyada ekonomik krizin bir yansıması olarak işten çıkarılmaların arttığı, işsizlik oranlarının yükseldiği bugünlerde işsizlik sonucu ortaya çıkan olumsuz sonuçları ortadan kaldırmada hem devlet adına Türkiye İş Kurumuna hem de özel istihdam bürolarına görevler düşmektedir. İşsizlik deneyimi yaşayanların danışabileceği ve yardım alabileceği danışmanlık veya rehberlik gibi bölümlerin kurulması zorunlu hale gelmektedir. Bugün işsiz olan bireylerin geleceğin çalışanları olacağı ve ülkemizdeki genç işsizliği düşünüldüğünde, bu kişilerin ruhsal iyilik hallerinin en iyi şekilde devam etmesi gerekliliği, istihdamdaki verimlilik ve ulusal kalkınma açısından, daha net şekilde anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

Andres, A.R. (2005) “Income Inequality, Unemployment and Suicide: A Panel Data Analysis of 15 European Countries”, *Applied Economics*, 37, 439-451.

Blakely; Collings; Atkinson, (2003), “Unemployment and suicide. Evidence for a causal association?”, *J Epidemiol Community Health*, 57, 594–600

Carmichael, F.; Ward, R. (2001) “Male unemployment and crime in England and Wales”, *Economics Letters*, 73, 111 –115

Durusoy S., Köse S., Karadeniz O., (2008), Başlıca Sosyo Ekonomik Sorunlar Suçun Belirleyicisi Olabilir mi? Türkiye’de İller Arası Bir Analiz, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (23), 172-203

Erdil, E (2007) “Poverty and Turkish Labor Markets”, *METU Studies in Development* 34 (December), 137-172

Erdoğan, Nihat (1991), *Sosyolojik Açıdan Kent İşsizliği ve Anomi*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1991

Fuller, R. ve Myers, R. (1941) “The Natural History of a Social Problems”, *American Sociological Review*, 6, (3) 320-329

Gallie, Duncan; Paugam, Serge; Jacobs, Sheila, “Unemployment, Poverty and Social Isolation”, *European Societies*, 5 (1) 2003, 1-32

Giddens, A. (2000) *Sosyoloji*, Çev. Hüseyin Özel, Cemal Güzel, Ankara, Ayraç Yayınevi

Gökbunar, R., Özdemir, H., Uğur, A., (2008), “Küreselleşme Kışkıracısındaki Refah Devletinde Refah Harcamaları”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 9 (2) 158-173

Güler-Kümbül, B. (2005), “İşsizlik ve Yaratıcı Psikososyal Sorunların Öğrenilmiş Çaresizlik Bağlamında İncelenmesi”, *İktisat Fakültesi Mecmuası, (Prof. Dr. Toker Derekiye Armağan Özel Sayısı)*, 55 (1), 373-394 İstanbul, İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayını

Hansen, Hans-Tore, (2005) “Unemployment and Marital Dissolution A Panel Data

- Study of Norway”, *European Sociological Review*, 21, Number 2, 135-148
- Johansson; Sundquist, (1997), “Unemployment is an important risk factor for suicide in contemporary Sweden: an 11-year follow-up study of a cross-sectional sample of 37 789 people”, *Public Health*, 111, 41-45
- Kelleher, Myles j, (2004) *Social Problems in a Free Society Myth, Absurdities and Realities*, University Press Of America, Oxford
- Kızmaz, Z. (2003), “Ekonomik Yapı Ve Suç: Bazı Araştırma Bulguları Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (2) 279-304
- Kposowa, Augustine, (2001), “Unemployment and suicide : a cohort analysis of social factors predicting suicide in the US National Longitudinal Mortality”, *Study Psychological Medicine*, 31, 127-138
- Leon-Guerrero, A. (2005), *Social Problems: Community, Policy, and Social Action*, Thousand Oaks : Pine Forge Press
- Loseke, Donileen, (1999) *Thinking About Social Problems, An Introduction to Constructionist Perspectives*, New York: Adline de Gruyter
- Manis (1976) Manis, Jerome, *Analyzing Social Problem*, New York, Praeger
- Newsletter*, (2009) Uluslararası Çalışma Ofisi, Ankara, No.1:Nisan
- Özdemir, S., Ersöz, Y., İbrahim Sarıoğlu, İ., (2006), *İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ'lerin Desteklenmesi*, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 2006-45, İstanbul.
- Parasız, İ. (2000), *İktisadın ABC'si*, Bursa, Ezgi Kitabevi
- Poplin, D. (1978) *Social Problems*, Scott, Foresman and Company, Glenview, Illinois
- Raphael, S; Winter-Ebmer, R (2001), “Identifying The Effect of Unemployment on Crime” *Journal of Law and Economics*, vol. XLIV, 259-283
- Serter, N. (1993), *Genel Olarak ve Türkiye Açısından İstihdam ve Gelişme*, İ.Ü. Yayınları, No.3697
- Spector, M., Kitsuse,J., (1977) *Constructing Social Problems*, Menlo Park, CA:Cummings
- Talas, C. (1997), *Toplumsal Ekonomi*, Ankara, İmge Kitabevi
- Topbaş, F. (2007), “İşsizlik Ve İntihar İlişkisi: 1975-2005 Var Analizi”, *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7 (13), 161-172.
- Ünal, A., Kaya, H., (2009), *Küresel Kriz ve Türkiye*, İstanbul, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi
- Wallace, R., ve Wolf, A., (2004) *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, Çev. Leyla Elburuz, M.Ramî Ayas, İzmir, Punto Yayıncılık
- Yılmaz, T., Fidan, F., Karataş, V., (2004), “ İşsizliğin Sosyo-Psikolojik Sonuçları: Sosyo-Demografik Özelliklere Göre Bireylerin Tutumları Bir Alan Araştırması”, *Sosyal Siyaset Konferansları* 48. Kitap, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları.
- Yüksel, İ. (2003), “İşsizliğin Psiko-Sosyal Sonuçlarının İncelenmesi (Ankara Örneği)”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4 (2) 21-38
- Zaim, Sabahattin, (1986), *Çalışma Ekonomisi*, İstanbul, Filiz Kitabevi
- <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=587> 10.4.2008
- http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=2080&tb_id=6 (19.01.2009
- <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=4087> 25.7.09
- www.tuik.gov.tr 20.08.2009
- <http://stats.oecd.org/Index.aspx> 7.3.2010